

A hitelintézeti rendszer
1999. I. félévi tevékenysége

Budapest, 1999. október

Készítette a Magyar Nemzeti Bank Bankfőosztálya
Kiadja a Magyar Nemzeti Bank Titkársága
A kiadásért felel: Dr. Kajdi József
A kiadványt szerkesztette, tördelte és az internetre előkészítette
a Magyar Nemzeti Bank Tájékoztatási osztályának Kiadványi csoportja
1850 Budapest V., Szabadság tér 8–9.
Telefax: 302-3601
Terjesztés: Molnár Miklós
Telefon: 312-4484
Internet: <http://.mnb.hu>

TARTALOM

A hitelintézeti rendszer makrogazdasági környezete 1999 első félévében	5
A piac mérete, növekedése	7
Vállalkozói és lakossági kamatok alakulása a bankrendszerben	9
A bankok mérlegszerkezetének és eredményalakulásának elemzése	11
A mérlegstruktúra alakulása	11
Saját források, tőke megfelelés	13
Idegen források	14
Kihelyezések	16
A bankrendszer eredménye	18
A hitelintézeti rendszer mérlegen kívüli tevékenysége	21
Elemzési keretek – a mérlegen kívüli tevékenység terjedelme	21
A bankok mérlegen kívüli tevékenységének alakulása	22
A banki kockázatok alakulása	24
Hitelkockázat – a portfólió minőségének alakulása	24
Kamatkockázat	25
Árfolyam-kockázati kitettség	26
Országkockázat	26

A HITELINTÉZETI RENDSZER 1999. I. FÉLÉVI TEVÉKENYSÉGE

A HITELINTÉZETI RENDSZER MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZETE 1999 ELSŐ FÉLÉVÉBEN

Az 1999-es év első félévében a magyar gazdaság helyzetét a tavalyinál ugyan *mérsékeltőbb ütemű*, de nemzetközi összehasonlításban gyors gazdasági *növekedés és egyszámjegyű infláció* jellemezte. Az aggregált kereslet-kínálat alakulása szempontjából meghatározó volt, hogy a külföldi kereslet a korábban vártnál lassabban növekedett, és a jövőbeli értékesítésekkel kapcsolatban is megnőtt a bizonytalanság az év elején. Az exportértékesítési lehetőségek kedvezőtlenebb alakulása a magángazdaság belföldi keresletét is mérsékelte. A belföldi és a külföldi kereslet dinamikájának csökkenése a GDP növekedési ütemét is mérsékelte. A GDP növekedése az első negyedévben 3,3%-ra lassult, majd egyre gyorsuló pályára állt, és a második negyedévben már 3,8%-kal, a félév átlagában pedig 3,6%-kal bővült. *A hazai bankrendszer a belföldi értékesítési áremelkedés és termelői ár-emelkedés ütemét meghaladó ütemben növelte vállalkozói hitelállományát – 6,5%-kal fél év alatt.* Az államháztartási és a folyó fizetési mérleg alakulása a vártnál kedvezőtlenebb, időarányos hiányuk magasabb a tavalyinál. Gazdaságunk pénzügyi értékelése azonban nem fordult kedvezőtlenebbre.

A belföldi felhasználáson belül a *beruházások dinamikája lassult* az első félévben,

de még mindig gyorsnak mondható. A beruházások volumene az első negyedévben 6,4%-kal, a második negyedévben pedig 6,8%-kal emelkedett az előző év azonos időszakához képest. A *fogyasztás* alakulása az *előző évihez hasonló*, az első negyedévben 3,7% volt a bővülés. A második negyedévben élénkülés volt megfigyelhető, 4,6%-os növekedési ütemmel.

1999 első félévében lassulás következett be a *külkereskedelemben*. Mind az export, mind az import növekedési üteme alacsonyabb a tavalyinál, de kedvező, hogy az EU felé továbbra is gyors az exportbővülés. Az első hat hónapban az export volumene mintegy 10%-kal, az import pedig 11–12%-kal haladta meg a múlt év hasonló időszakának adatait. Ennek következtében *az első félévben a folyó fizetési mérleg hiánya 1,2 milliárd dollár volt.* A hiány finanszírozása nem ütközik nehézségekbe; javult az ország hitelminősítése, emelkedett a nettó működőtőke-beáramlás, a tőzsdei részvényekbe való külföldi befektetés és a külföldiek forintban denominált állampapír-vásárlása is.

A félév végén a jegybanki tartalékok értéke 9,4 milliárd dollár volt. A nemzetgazdaság – tulajdonosi hitelek nélküli – devizában fennálló bruttó adósságállománya 0,1 milliárd dollárral magasabb, a nettó külföldi adósságállománya 0,6 milliárd

dollárral alacsonyabb az 1998 decemberében mért értékeknél. Ezen belül a magánszektor bruttó külső adósságállománya 0,1 milliárd dollárral, a nettó külső adósságállománya pedig 0,5 milliárd dollárral csökkent. A magánszektoron belül főleg a hitelintézetek nettó külföldi tartozása csökkent (közel 400 millió dollárral), míg a vállalkozásoké inkább szinten maradt (tulajdonosi hitelek nélkül).

1999 első félévében a háztartások nettó pénzügyi vagyona 298 milliárd Ft-tal emelkedett. A háztartások nettó finanszírozási képessége¹ 306 milliárd Ft volt, ami alacsonyabb, mint a tavalyi első hat hónapra vonatkozó 359 milliárdos szint. A háztartások operacionális nettó finanszírozási képessége² 135,6 milliárd Ft volt (1998. jan–jún.: 169 milliárd Ft).

A háztartások megtakarítási szerkezetében két jelzés értékű változás történt az év első felében. A devizabetétek részaránya újra elkezdett csökkenni, ami a forintba vetett bizalom erősödését mutatja. Ezzel egyidőben a tőzsdei részvények részaránya tovább csökkent, lassan ez egy évvel ezelőtti részarány felének szintjét közelíti.

A háztartások hitelfelvételén belül a fogyasztási hitelek mutatnak számottevő dinamikát, míg az építési, ingatlanvásárlási hitelek további visszaszorulása figyelhető meg.

Az év eddig eltelt részében az MNB kamat- és árfolyampolitikáját az a cél vezérelte, hogy megerősítse az árfolyam sávon belüli pozícióját, és a leértékelési ütem többszöri csökkentésével az inflációs prognózissal konzistens árfolyampálya alakuljon

ki. Az eszköztárban egy változás történt: a monetáris politikai eszköztár modernizálása, illetve az Európai Központi Bank eszközeivel való harmonizáció érdekében a fő monetáris politikai eszköznek tekinthető egyhónapos betéti konstrukció futamidejét a jegybank március 1-től két hétre rövidítette le.

1999 első félévében az infláció további mérséklődése volt megfigyelhető. A fogyasztói árszint júniusban 9,1%-kal, az első hat hónap átlagában pedig 9,3%-kal haladta meg a tavalyi év azonos időszakát. A termelői árszint hó/hó alapon 4,3%-kal, félév/félév alapon pedig 4,4%-kal emelkedett. A vizsgált időszak alatt a legfontosabb kereskedelmi partnereinknél az infláció tovább mérséklődött, így az importált infláció csökkenése a hazai áralakulásra is kedvezően hatott. A magyar és a külföldi inflációs differencia csökkenésével összhangban a forint havi csúszó leértékelési üteme január 1-től 0,6%-ra csökkent.

A forintbefektetésektől elvárt kamatprémium mértéke 1999 első felében tartósan az orosz válságot megelőző időszakra jellemző szint felett stabilizálódott, 500 bázispont körül ingadozott. A prémiumban márciustól némi emelkedés volt megfigyelhető, alapvetően a jugoszláviai válság és a hazai egyensúlyi problémákról kialakuló vita következtében. Az 1998 őszére jellemző magas hazai reálkamatok 1999 első félévében mérséklődtek. A három hónapos diszkontkincstárjegy-hozamokból számított reálkamatok csökkentek. Az első félévben a rövid lejáratú kamatokra érzékeny tőkebeáramlásra lényegében nem került sor.

¹ Ez megfelel a pénzügyi megtakarítás fogalmának, vagyis a pénzügyi vagyon piaci értéken számolt állományváltozása korrigálva van a részvényárfolyam-változással, az állampapír-árfolyam-változással, a forint árfolyamának változásával, valamint olyan egyéb állományváltozások

kal, mint pl. a kisvállalkozások hitelleírása. Az MNB hivatalos statisztikájában már ez az elnevezés szerepel.

² Operacionális nettó finanszírozási képesség = nettó finanszírozási képesség – kamatokba foglalt inflációs kompenzáció.

A PIAC MÉRETE, NÖVEKEDÉSE

A részvénytársasági formában működő hitelintézetek száma 1999. június 30-án 43 volt (1998 végén: 44). A szövetkezeti formában működő hitelintézetek száma 226-ra csökkent az első félévben (1998 végén: 245). A piaci szereplők körében a következő változások történtek: az EKB beolvadt a Citibankba, a Reálbank felszámolásra került; június folyamán pedig megkezdte működését a Hypovereins Jelzálogbank. A takarékszövetkezeteknél a tőkekövetelményeknek való megfelelési kényszer és a hatékonysági problémák kényszerítik ki az összeolvadásokat.

1999 első hat hónapjában a részvénytársasági formában működő hitelintézetek összesített mérlegfőösszege 6540 milliárd Ft-ról 6773 milliárd Ft-ra emelkedett. Ez nominálisan 3,6%-os növekedést, reálértékben (fogyasztói árindexszel számolva) 3,6%-os csökkenést jelent. A teljes hitelintézeti rendszer mérlegfőösszege lényegében hasonló mértékű növekedést (illetve reálértékben csökkenést) produkált hat hónap alatt. Ha az elmúlt 12 hónapot tekintjük, akkor a

részvénytársasági formában működő hitelintézetek 10,8%-os, a teljes hitelintézeti rendszer 11,6%-os nominális növekedést ért el (reálértelemben 12 hónap alatt 1,6%-os, illetve 2,3%-os volt a növekedés). Még nagyobb a növekedés, ha az 1999-es első félév átlagos mérlegfőösszegét viszonyítjuk 1998 első félévének átlagos mérlegfőösszegéhez. A teljes hitelintézeti rendszert tekintve a nominális növekedés 14,5%-os, a reálnövekedés pedig 4,8%-os volt. 1999 első félévének alacsony növekedési ütemét nem a tradicionális kereskedelmi banki ügyletek alakulása okozta, hanem a kamatkülönbség leföldözésére irányuló (mérlegen belüli és kívüli) konverziós tranzakciók visszaesése. Az elmúlt évek során az árfolyam- és kamatpolitika által indukált mérlegfőösszeg-felduzzadás 1998 szeptemberétől természetes módon „leapadt”. (Lásd A táblázat.)

Az összesített növekedési ütemek nagy szórást takarnak, ugyanakkor, ha a mérlegfőösszeg-változásokból kiszűrjük az alapvetően pénzügyi jellegű

A) táblázat

Az egyes hitelintézeti csoportok növekedése és piaci részaránya³

	Mérlegfőösszeg (milliárd Ft)			Megoszlás (%)	
	1999. jan. 1.	1999. jún. 30.	Index jún./jan.	1999. jan. 1.	1999. jún. 30.
Nagybankok	4161,3	4341,0	104,3%	60,17%	60,48%
Középbankok	1701,9	1760	103,4%	24,61%	24,52%
Kisbankok	373,8	377,4	101,0%	5,41%	5,26%
Kereskedelmi bankok összesen	6237,0	6478,4	103,9%	90,19%	90,26%
ebből: a három legnagyobb	2754,8	2843,0	103,2%	39,83%	39,61%
az öt legnagyobb	3518,0	3702,6	105,2%	50,87%	51,59%
Szakosított hitelintézetek	276,0	256,2	92,8%	3,99%	3,57%
Lakás-takarékpénztárak	27,2	38,7	142,3%	0,39%	0,54%
Szövetkezeti hitelintézetek	375,4	403,9	107,6%	5,43%	5,63%
Hitelintézeti rendszer összesen	6915,6	7177,2	103,8%	100,00%	100,00%

³ Az egyes csoportokba tartozó bankok felsorolását a függelék tartalmazza.

tranzakciókat, akkor sokkal homogénebb képet kapnánk. Azok a bankok, amelyek reálértékben is növelni tudták mérlegfőösszegüket, alapvetően a vállalkozói hitelezésüket bővítették.

A szakosított hitelintézetek száma eggyel gyarapodott (Hypovereins Jelzálogbank). A viszonylag magas növekedési ütem ellenére a lakás-takarékpénztárak által megkötött új szerződések száma továbbra is rendkívül alacsony, és az átlagos szerződéses összeg is kisebb az előző évinél.

A bankrendszer koncentrációja némileg növekedett 1999 első félévében. Az öt legna-

gyobb bank együttes piaci részesedése növekedett, és a piaci koncentrációt mérő Herfindhal index is kissé emelkedett: 1996: 1107, 1997: 961, 1998: 968, 1999: 990.

A hitelintézeti rendszer tulajdonosi struktúrájában az elmúlt fél év alatt lényegi változás nem történt. A Hypovereins Jelzálogbank megalapítása tovább növelte a külföldi hitelintézetek tulajdoni részarányát. A másik változás, hogy tőzsdei ügyletek keretében 3 milliárd Ft értékben kerültek banki papírok belföldiektől (vállalkozásoktól, magánszemélyektől) külföldiekhez. (Lásd B) táblázat.)

B) táblázat

A hitelintézeti rendszer tulajdonosi struktúrája (szövetkezetek nélkül)

	1998. december 31., részvényérték		1999. június 30., részvényérték	
	millió forint	%	millió forint	%
ÁPV Rt.	68 763	21,05	68 308	20,43
Egyéb állami tulajdonos	10	0,00	307	0,09
Központi költségvetés, önkormányzatok	471	0,14	434	0,13
Állami összesen	69 244	21,19	69 048	20,65
Hitelintézetek	18 963	5,80	20 292	6,07
Befektetési vállalkozás, biztosító	5 122	1,57	1 554	0,47
Vállalkozások	13 395	4,10	13 050	3,90
Magánszemélyek	9 184	2,81	8 901	2,66
Egyéb	621	0,19	680	0,20
Egyéb belföldi összesen	47 284	14,47	44 476	13,30
Belföldi összesen	116 528	35,66	113 525	33,96
Külföldi hitelintézetek	154 107	47,17	158 631	47,45
Egyéb külföldi	47 242	14,46	51 150	15,29
Külföldi összesen	201 349	61,63	209 781	62,75
Elsőbbségi részvénytulajdonosok	5 817	1,78	7 258	2,20
Visszavásárolt részvény	3 039	0,93	3 752	1,14
Összesen	326 732	100,00	334 316	100,00

VÁLLALKOZÓI ÉS LAKOSSÁGI KAMATOK ALAKULÁSA A BANKRENDSZERBEN

A jegybank 1999 I. félévében összességében 1,75 százalékponttal csökkentette irányadó (1 hónapos, majd március 1-től 2 hetes betéti) kamatát. A vizsgált időszakban a jegybanki irányadó kamatnál kisebb mértékben csökkentek a rövid lejáratú piaci hozamok: a 3–12 hónapos másodpiaci hozamok (ÁKK-referenciahozamok) 1,1–1,4 százalékponttal mérséklődtek az 1998. végihez képest. Az enyhülő kamatcsökkenési várakozásokról tanúskodik, hogy a 2, 3 és 5 éves másodpiaci hozamok csak 20–40 bázisponttal mérséklődtek ugyanezen időszakban, így júniusra csökkent a hozamgörbe inverzitása 1998 végéhez viszonyítva.

A rövid lejáratú vállalkozói hitelkamatok 1999. I. félévi 2,6 százalékpontos csökkenése (16,2%-ra) meghaladta a teljes előző évi csökkenés mértékét (–2 százalékpont). Az erőteljesebb kamateséshez az 1998. IV. negyedévi átmeneti kamatemelkedés korrekciója is hozzájárult, így az orosz válság előtti kamatszínvonalhoz képest 2,1 százalékpontos csökkenés ment végbe. A hitelkamatokban lévő (a piaci hozam fölötti spread-del mért) kockázati felár az 1998. végi 2,1 százalékponttól júniusra 1,3 százalékpontra zsugorodott. A spread időszakos átlagértékeinek alakulását vizsgálva az 1997–1998. I. félév periódusban stabil (1,4 százalékpontos) félévi átlagos spreadhez képest az 1998. II. félévi átlag (1,5 százalékpont) minimális, az 1999. I. félévi átlag (1,8 százalékpont) jelentősebb emelkedést mutat. Ezek alapján valószínűsíthető, hogy az – egyes ágazatokat érzékenyen érintő – orosz válság nyomán növekvő ügyfélkockázatot némi késleltetéssel árazták be a bankok. Az 1999. június–júliusi kockázati prémium azonban visszatért az orosz válság előtti másfél éves időszak átlagértékéhez,

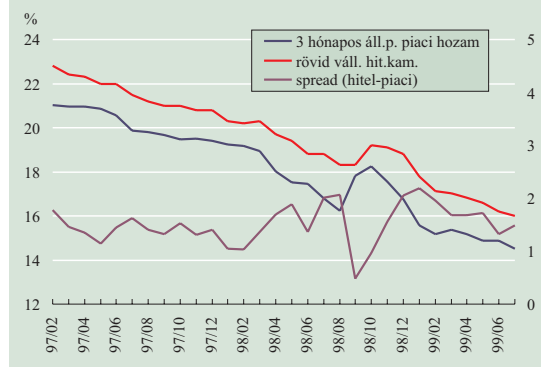
amely arra utal, hogy a hitelkockázat növekedését a bankok nem ítélik tartósnak, másfelől azonban a vállalati üzletágban tapasztalható intenzív árverseny is hozzájárulhatott a lefelé történő korrekcióhoz. (Lásd 1. ábra.)

A rövid lejáratú vállalkozói betéti kamatok mérsékeltebb (1,9 százalékpontos) csökkenése folytán 1999 első felében szűkült a vállalkozói kamatkülönbség. A kamatkülönbség 1998 IV. negyedévében 4,3–4,4 százalékpontra tágult az addigi 4 százalékpont alatti értékről, majd 1999. januárban – az 1 százalékpontos hitelkamat-csökkentés nyomán – hirtelen 3,7 százalékpontra süllyedt, s a félévben 3,6–3,8 százalékpontos sávban stabilizálódott.

Az éven túli vállalkozói hitelkamatok 1999 júniusában (17,2%) 1,6 százalékponttal voltak alacsonyabbak az előző év végén regisztráltnál, a félévi kamatcsökkenés jóval mérsékeltebb ütemű volt, mint a rövid lejáratú hitelkamatoknál. Az éven túli lejáratú vállalkozói betétek 1999. I. félév végi (13,1%-os) átlagkamata 1,9 százalékpontos csökkenést mutat a hat hónappal azelőttihez képest.

1. ábra

A rövid lejáratú vállalkozói hitelkamat és a 3 hónapos piaci hozam közötti spread

Az előző évihez képest *felgyorsult a lakossági betéti kamatok csökkenése* 1999 első felében. A vizsgált időszakban az *éven belül lekötött betétek átlagkamata 2,5 százalékponttal esett (12,1%-ra)*, míg az *éven túli lekötésű betéti kamatok csökkenése 1,7 százalékpont volt*. 1999 első felében *a lakossági hitelkamatok mérséklődésének üteme meghaladta a tavalyit: átlagosan 1,8 százalékponttal*

csökkentek a kamatok (1998-ban: -0,4 százalékpont). A kamatcsökkenés mértéke azonban az egyes hiteltípusok szerint jelentős mértékben differenciálódott: a lakáscélú hitelek kamata az átlagosnál nagyobb mértékben, 3,2 százalékponttal csökkent, míg a fogyasztási hitelek kamata csak 1,6 százalékponttal mérséklődött.

A BANKOK MÉRLEGSZERKEZETÉNEK ÉS EREDMÉNYALAKULÁSÁNAK ELEMZÉSE

A mérlegstruktúra alakulása

A bankrendszer első félévi tevékenységének alakulása számos tekintetben a tavalyi év második felére jellemző üzletpolitika folytatását tükrözi. Úgy tűnik, hogy az orosz válságot és annak kedvezőtlen hatásait a bankok még nem heverték ki teljes mértékben. Ez megmutatkozik a forrásbevonás, illetve az aktivitás csökkenésében és ennek következtében a jövedelemtermelő képesség további romlásában.

Miután az idegen forrásokon belül reálértékben mind a forint, mind a devizaforrások állománya csökkent, a bankok vállalkozói és lakossági kihelyezéseiket döntő részben jegybanki aktíváik, illetve állampapír-állományuk leépítésével finan-

szírozták. Ennek következtében a bankrendszer mérlegstruktúrája – különösen eszközoldalán – az év végéhez képest néhány ponton jelentős változást mutat. (Lásd C) táblázat.)

A bankrendszer *forrásstruktúrájában* nem történt számottevő elmozdulás. A betétállomány részaránya – részben szezonális okok miatt – az előző év azonos időszakához hasonlóan kismértékben csökkent, míg a külföldi forrásoké a mérsékelt forrásbevonás eredményeként alig változott. Említést érdemel ugyanakkor, hogy a tavalyi év első félévéhez képest lényegesen több lakossági forrás áramlott a bankrendszerbe, melynek következtében részarányuk tovább növekedett. Úgy tűnik, hogy még nem tért vissza a lakosság bizalma a tőzsdei részvényekbe és kötvények-

C) táblázat
A mérlegstruktúra alakulása⁴

	1998	1999. I. félév		1998	1999. I. félév
Állampapírok*	14,4	12,9	Saját forrás	11,8	11,9
Kereskedési célú kötvények	0,3	0,3	Betétek	52,5	52,1
Kereskedési célú részvények	0,8	0,7	Ebből: költségvetés	3,2	2,8
Befektetési célú kötvények	1,4	1,2	vállalkozók	16,7	15,8
Befektetési célú részvények	0,1	0,1	lakosság	32,6	33,6
Hitelek	36,0	36,8	Hitelezői jogot megtestesítő ép.	1,4	1,4
Ebből: költségvetés	1,8	1,6	Szept. nem bontható betéti okirat	1,2	1,1
vállalkozók	30,9	31,6	Külföldi forrás	17,5	17,7
lakosság	3,3	3,6	Jegybanki forrás	2,7	2,1
Külföldi kihelyezés	9,3	10,4	Bankközi forrás	8,6	8,0
Jegybanki kihelyezés**	17,4	15,9	Egyéb passzívák	4,4	5,5
Bankközi kihelyezés	7,8	7,6	Források összesen	100,0	100,0
Vagyoni érdekeltségek	2,9	3,0			
Pénztár és elszámolási számlák	6,4	7,2			
Céltartalékok	-2,5	-2,2			
Egyéb aktívák	5,7	6,1			
Eszközök összesen	100,0	100,0			

* Államkötvény, kincstárjegy, konszolidációs kötvény.

** Jegybanki kötvénnyel együtt.

⁴ Szövetkezeti hitelintézetek nélkül.

be történő befektetésekkel szemben, és továbbra is inkább a bankrendszeri, illetve más – nem tőzsdei – befektetéseket preferálták.

Az eszközstruktúrán belül a hitelek részaránya emelkedett, miután a vállalati és a lakossági kihelyezések állománya – a mérlegfőösszeg inflációtól elmaradó növekedése ellenére – reálértékben növekedett.

A legszembetűnőbb változás az állampapírok és a jegybanki kihelyezések arányának jelentős visszaesése. Az állampapír-állomány csökkenése különösen az év első hónapjában volt számottevő, mely összefüggésben van a külföldiek ugyanezen időszakra jellemző keresletnövekedésével. Az 1998 második félévére jellemző tendenciának megfelelően tovább folytatódott a bankok jegybankkal szembeni követeléseinek leépítése. Az állomány csökkenése mögött döntő részben a forintkötvényállomány és a deviza-betétállomány visszaesése áll.

A bankrendszer külfölddel szembeni nettó tartozásának további csökkenése következtében megváltozott a bankrendszer forint illetve deviza eszközeinek és forrásainak aránya. (Lásd D) táblázat.)

A félév végén a devizakihelyezések állománya 63 milliárd Ft-tal meghaladta a devizaforrások állományát. A bankrendszer teljes nyitott pozíciója ennél valamivel magasabb volt, szintén deviza hosszú pozíciót mutatott.

Az elmúlt év második felében lezajlott események és az ennek következtében megnövekedett kockázatok miatt a ban-

kok egy része erre az évre mérsékeltebb ütemű növekedést irányzott elő, míg másik részük erőteljes piaci expanziót tervezett, akár a jövedelmezőség romlása árán is. Az elmúlt évek „hagyományainak” megfelelően az egyes piaci szegmenseken legaktívabb bankok továbbra is a középbankok csoportjából kerültek ki. A csoportba tartozó bankok növelték legdinamikusabban a lakossági és vállalkozói szektorból származó betéteik, valamint az ugyanezen szektorok felé történő kihelyezéseik állományát.

A nagybankok forrásstruktúráján belül a lakossági források és a külföldi források aránya növekedett a legjobban. A bankcsoportok közül egyedül ennél a csoportnál nőtt a külföldi források állománya, reálértékben közel 10%-kal. A csoportba tartozó bankok jelentősen csökkentették államkötvény-állományukat, és jegybanki követeléseiket. Hitelezési aktivitásuk a középbankokénál mérsékeltebb ütemű volt, felesleges forrásaikat inkább külföldi kihelyezéseik növelésére fordították. Ezek állománya év végéhez viszonyítva mintegy 30%-kal növekedett.

A kisbankok csoportjából elsősorban a fogyasztási hitelekkel foglalkozó bankok aktivitása emelhető ki. Ennek fedezetét jelentős részben bankközi források bevonásával teremtették meg.

A szövetkezeti hitelintézetek az első félévben a részvénytársasági formában működő hitelintézeteknél dinamikusabban növekedtek. A saját források állománya a mérlegfőösszegnél valamivel kisebb ütemben bővült, azonban 8%-os részará-

D) táblázat

A forint- és devizakihelyezések és -források állománya

	1997. december 31.			1998. június 30.			1998. december 31.			1999. június 30.		
	forint	deviza	deviza-arány	forint	deviza	deviza-arány	forint	deviza	deviza-arány	forint	deviza	deviza-arány
	milliárd forint	%	milliárd forint	%	milliárd forint	%	milliárd forint	%	milliárd forint	%		
Eszköz	3808,2	1767,8	31,7	4279,8	1829,6	29,9	4181,6	2358,5	36,1	4266,4	2506,9	37,0
Forrás	3581,3	1994,7	35,8	3723,9	2385,4	39,0	4126,8	2413,3	36,9	4329,4	2443,9	36,1

nya a forrásokon belül nem változott. Bár az egy szövetkezetre jutó saját tőke – döntő részben az összeolvadások következtében – az 1998. első félévi 108 millió Ft-ról 125 millió Ft-ra emelkedett, még mindig nagyon alacsony, ami további erőteljes fúziós folyamatot tesz szükségessé. Az első félévben a forrásokon belül a legdinamikusabban a vállalkozói betétek növekedtek, míg a lakossági betétek állománya reálértékben csökkent. A szövetkezetek erőteljesen növelték a vállalkozások és a lakosság finanszírozását, ezzel a hitelintézeti rendszeren belüli részesedésük mindkét szektor tekintetében növekedett.

Saját források, tőkemegfelelés

A bankrendszer *saját forrásai* az első félévben a mérlegfőösszeget meghaladó ütemben növekedtek, melynek következtében részarányuk a

forrásokon belül kismértékben emelkedett. Kedvezőtlen ugyanakkor, hogy a saját források növekedési üteme 1994 óta először, nem érte el az infláció mértékét. (Lásd E) táblázat.)

A saját forrásokon belül a bankrendszer *saját tőkéje* is az inflációtól elmaradó ütemben növekedett, melynek oka részben az 1998. évi veszteségek rendezése, részben a bankrendszer első félévi gyenge jövedelmezősége. Az év végén veszteséges bankok tőke-, illetve eredménytartalékkal szemben leírt veszteségeit a nyereséges bankok osztalékfizetés utáni eredményének részbeni visszaforgatása sem tudta ellensúlyozni. A belső tőkeakkumulációs képesség jelentős csökkenését mutatja, hogy a tőkeakkumulációs mutató⁵ az 1997. évi 11,4%-ról 1998 végére 5,2%-ra csökkent.

A saját források állománya 14 kereskedelmi banknál, 1 szakosított hitelintézetnél és 1 lakás-takarékpénztárnál nominálisan is csökkent. 9 banknál és 2 szakosított hitelintézetnél a saját tőke állománya a

E) táblázat A bankrendszer saját forrásai					
	1998. december 31.		1999. június 30.		1999/1998
	milliárd forint	%	milliárd forint	%	%
Saját tőke	573,9	74,8	611,5	75,6	106,6
Jegyzett tőke	326,7	42,6	334,3	41,3	102,3
Tartalékok	247,2	32,2	247,1	30,6	
Ebből: tőketartalék	184,4	24,0	73,1	9,1	39,6
eredménytartalék	8,3	1,1	119,8	14,8	1443,4
értékelési tartalék	0,4	0,1	0,4	0,0	100,0
általános tartalék	54,1	7,0	53,8	6,7	99,4
Eredmény	0,0	0,0	30,1	3,7	
Céltartalék	67,3	8,8	66,8	8,3	99,3
Alárendelt kölcsöntőke	126,2	16,4	130,6	16,1	103,5
Saját forrás összesen	767,4	100,0	808,9	100,0	105,4
Saját forrás/összes forrás		11,7		11,9	

⁵ (Adózott eredmény-osztalék)/saját tőke.

F) táblázat**Az egyes bankcsoportok tőke megfelelése**

	Szavatoló tőke*			Korrigált mérlegfőösszeg			TMM	
	1998. dec. 30.	1999. jún. 30.	99/98	1998. dec. 30.	1999. jún. 30.	99/98	1998. dec. 30.	1999. jún. 30.
	milliárd forint		%	milliárd forint		%	%	%
Nagybankok	252,0	251,0	99,6	1876,5	2028,8	108,1	13,4	12,4
Középbankok	187,8	197,8	105,3	1084,7	1183,4	109,1	17,3	16,7
Kisbankok	52,4	50,6	96,6	277,3	259,7	93,7	18,9	19,5
Kereskedelmi bankok összesen	492,2	499,4	101,5	3238,5	3471,9	107,2	15,2	14,4
Szakosított hitelintézetek	51,2	38,0	74,2	104,7	123,2	117,7	48,9	30,8
Lakás-takarékpénztárak	5,5	6,5	118,2	4,1	4,5	109,8	134,1	144,4
Összesen	548,9	543,9	99,1	3347,3	3599,6	107,5	16,4	15,1

*Az első félévi eredmény figyelembevételével.

jegyzett tőke szintje alá süllyedt. A saját tőkén belül a *tartalékok állománya* nominálisan nem változott. A tőketartalék és az eredménytartalék arányában történt elmozdulást a Postabank előző évi veszteségének a tőketartalékkal szembeni elszámolása eredményezte.

A bankrendszer *tőke megfelelési mutatója* az 1998. évi 16,4%-ról a félév végére 15,1%-ra csökkent. (Ha a számításnál az évközi pozitív eredményt nem vesszük figyelembe, akkor a tőke megfelelési mutató értéke 13,9%-ot mutat.) A mutató csökkenésében egyrészt szerepet játszott, hogy a súlyozott eszközökön belül – a mérlegstruktúra változásával összhangban – *eltolódás történt a kockázatosabb eszközök irányá-*

ba, másrészt a bankrendszer tőkehelyzetének már említett inflációtól elmaradó növekedése. (Lásd F) táblázat.)

Idegen források

A bankrendszer *idegen forrásainak* állománya 1999 első félévében az infláció növekedésénél kisebb ütemben, mindössze 3,3%-kal emelkedett. Ez 5,4 százalékponttal elmarad az előző év azonos időszakára jellemző növekedési ütemtől. (1998 első félévében az idegen források az infláció növekedésével meg egyező ütemben emelkedtek.) (Lásd G) táblázat.)

G) táblázat**A bankrendszer forrásainak alakulása**

	1998. dec. 31.	1999. jún. 30.	1999/1998
	milliárd forint		%
Saját forrás*	767,4	808,9	105,4
Betétek éven túli**	175,0	180,9	103,4
Betétek éven belüli**	3257,8	3350,5	102,8
Hitelezői jogot megtestesítő értékpapírok	90,8	95,0	104,6
Szektorálisan nem bontható okiratok	80,2	75,3	93,9
Külföldi források	1147,3	1201,7	104,7
Jegybanki forrás	175,1	142,1	81,2
Bankközi forrás	567,6	543,1	95,7
Egyéb passzívák***	278,9	375,8	134,7
Összes forrás	6540,1	6773,3	103,6

* Céltartalékkal és alárendelt kölcsöntőkével együtt.

** Költségvetés, vállalkozók, lakosság.

*** Kamatfelhárítással együtt.

A betétállományon belül a *költségvetési szervek* betétei az elmúlt év azonos időszakához hasonlóan nominálisan mintegy 10%-kal csökkentek. Ebben döntő szerepet játszott, hogy az önkormányzatok betétállománya az év végéhez képest 32 milliárd Ft-tal visszaesett (tavaly ugyanebben az időszakban az állománycsökkenés 24 milliárd Ft volt).

A *vállalkozói betétállomány* valamivel nagyobb ütemben csökkent, mint 1998 azonos időszakában. A forint-betétállomány az év végénél 16 milliárd Ft-tal, a deviza-betétállomány pedig 7 milliárd Ft-tal lett kevesebb. Az állomány csökkenésében a szezonális mellett szerepet játszhat az orosz válságban érintett vállalkozások értékesítési lehetőségeinek és pénzügyi helyzetének romlása. Év végéhez képest jelentős átrendeződés történt a betétállomány összetételében. A vállalkozások a múlt év utolsó két hónapjában megnövekedett látra szóló és folyószámla-betétállományukat 65 milliárd Ft-tal csökkentették, és 42 milliárd Ft-tal növelték a lekötött – ezen belül a folyószámlán lekötött – betétek állományát.

A *lakosság hitelintézeti betétállománya* az első félévben 6,8%-kal emelkedett, valamivel nagyobb ütemben, mint az előző év azonos időszakában (5%). A forint-betét-

állomány reálértékben 1,4%-kal növekedett, míg a deviza-betétállomány – a forint árfolyamváltozását kiszűrve – 2%-kal csökkent. A 144 milliárd Ft-os állomány-növekedés több mint másfélszerese az 1998. első félévi állomány-növekedésnek. A bankok továbbra is jelentős hangsúlyt helyeznek a folyószámlákhoz kapcsolódó szolgáltatások kínálatának folyamatos bővítésére. Részben ennek eredményeként a betétállományon belül legdinamikusabban a számlán elhelyezett látra szóló és a számlán lekötött betétek növekedtek, az első félévi növekmény együttesen 164 milliárd Ft-ot tett ki.

A hagyományos – könyvesbetétben és okiratban lekötött – betétek állománya ugyanakkor 22 milliárd Ft-tal csökkent. (Lásd H) táblázat.)

A lakossági betétek növelésében továbbra is a középbankok és a kisbankok mutatták a legnagyobb növekedési rátát, ennek ellenére a nagybankok súlya ezen a piacon még mindig 83%-ot tesz ki.

A saját tulajdonú *értékpapír-kibocsátással* történő forrásbevonás továbbra is csak néhány bank stratégiájában szerepel.

Az utóbbi évekre jellemző tendencia volt, hogy a bankok forintkihelyezéseik jelentős részét *külföldi források* bevonásával finanszírozták. Az orosz események hatá-

H) táblázat
Az egyes bankcsoportok lakossági betétállománya

	Forint		99/98	Deviza		99/98	Összesen		99/98
	1998. dec.	1999. jún.		1998. dec.	1999. jún.		1998. dec.	1999. jún.	
	milliárd forint		%	milliárd forint		%	milliárd forint		%
Nagybankok	1282,4	1365,1	106,4	522,1	522,9	100,1	1804,5	1888,0	104,6
Középbankok	151,0	183,2	121,3	79,4	87,9	110,7	230,4	271,1	117,7
Kisbankok	62,1	72,4	116,6	14,1	14,0	99,3	76,2	86,4	113,4
Összesen	1495,5	1620,7	108,4	615,6	624,8	101,5	2111,1	2245,5	106,4
Szakosított hitelintézetek	0,0	0,0		0,0	0,0		0,0	0,0	
Lakás-takarékpénztárak	18,4	27,9	151,6	0,0	0,0		18,4	27,9	151,6
Bankrendszer összesen	1513,9	1648,6	108,9	615,6	624,8	101,5	2129,5	2273,4	106,8

sára megnövekedett árfolyam-volatilitás következtében a külföldi rövid lejáratú forrásbevonás növekedése megállt, sőt a múlt év végére a bankrendszer szintjén csökkenés következett be. Ez a folyamat 1999 első felében tovább folytatódott. A rövid lejáratú külföldi források nominális csökkenését az éven túli forrásállomány növekedése éppen csak ellensúlyozta, így az állomány a félév végén gyakorlatilag az év végi szinten maradt.

Kihelyezések

A bankrendszer által nyújtott *hitelek*⁶ állománya az első félévben a mérlegfőösszeg növekedését meghaladó ütemben, 6,6%-kal növekedett. A növekedés üteme 1,4 százalékponttal kisebb volt, mint az előző év azonos időszakában, ugyanakkor másfél százalékponttal több, mint 1998 második felében. (Lásd I) táblázat.)

A bankrendszer hitelezési aktivitása a vállalkozói szektor tekintetében – a múlt év utolsó negyedévi visszaesés után – megközelítően az előző év azonos időszakára jellemző tendenciának megfelelően alakult. A hiteledásokkal és a termelői árinn-

dex növekedési ütemével korrigált állomány az 1998. első félévi 8,5%-kal szemben 8,1%-kal növekedett az első félévben.

Év végéhez viszonyítva elmozdulás történt a hitelek lejárat szerinti összetételében. A vállalkozások beruházási hitelkeresletének mérséklődésével párhuzamosan megnövekedett a rövid lejáratú hitelek iránti igény, melynek eredményeként a rövid lejáratú hitelek állománya – a rövid lejáratú devizahitelek nominális csökkenése ellenére – dinamikusabban növekedett, mint az éven túli hiteleké. A rövid lejáratú hitelek közül a folyószámla és eseti hitelek állománya mintegy 105 milliárd Ft-tal emelkedett, ez 43 milliárd Ft-tal több, mint az előző év azonos időszakában.

Az első félévben 154 milliárd Ft beruházási és egyéb éven túli hitel folyósítására került sor, ami 30 milliárd Ft-tal kevesebb az 1998. első félévi, és 68 milliárd Ft-tal a második félévi új folyósításoknál.

A vállalatok hitelfelvételén belül a múlt év második féléve óta eltolódás figyelhető meg a közvetlen külföldi hitelfelvétel irányába.

A belföldi hitelfelvételhez hasonlóan a külföldi hitelfelvételen belül is megnövekedett a rövid lejáratú hitelek részaránya. (Lásd J) táblázat.)

	1998. dec. 31.	1999. jún. 30.	99/98
	milliárd forint		%
Állampapírok*	954,6	873,4	91,5
Kötvények, részvények, vagyoni érdekeltségek*	352,5	361,9	102,7
Éven túli hitelek**	1266,0	1344,8	106,2
Éven belüli hitelek**	1070,3	1145,3	107,0
Jegybankkal szembeni követelés	1140,0	1074,3	94,2
Külföldi kihelyezés	614,5	705,6	114,8
Bankközi kihelyezés	512,6	515,5	100,6
Egyéb aktívák és pénzeszközök***	789,9	901,4	114,1
Céltartalék	-160,3	-148,9	92,9
Eszközök összesen	6540,1	6773,3	103,6

* Államkötvény, konszolidációs kötvény, diszkontkincstárjegy.
 ** Költségvetés, vállalkozások, lakosság.
 *** Elhatárolt kamatokkal együtt.

⁶ Költségvetés, vállalkozók, lakosság.

J) táblázat**A vállalkozói szektor belföldi és a közvetlen külföldi⁷ hitelfelvételének alakulása**

	1997. dec.	Megosz- lás	1998. jún.	Megosz- lás	1998. dec.	Megosz- lás	1999. jún.	Megosz- lás
	milliárd forint	%	milliárd forint	%	milliárd forint	%	milliárd forint	%
Belföldi bankhitel	1748,5	65,2	1923,2	66,4	2008,8	61,4	2139,5	60,0
ebből: forint	1239,6	46,2	1314,5	45,4	1364,1	41,7	1430,7	40,1
éven túli	520,5	19,4	568,7	19,6	639,8	19,6	613,9	17,2
éven belüli	719,1	26,8	745,8	25,7	724,3	22,2	816,8	22,9
deviza	508,9	19,0	608,7	21,0	644,7	19,7	708,8	19,9
éven túli	242,0	9,0	300,1	10,4	376,2	11,5	452,3	12,7
éven belüli	266,9	10,0	308,6	10,6	268,5	8,2	256,5	7,2
Közvetlen külföldi hitel	932,2	34,8	974,6	33,6	1260,9	38,6	1427,4	40,0
Összesen	2680,7	100,0	2897,8	100,0	3269,7	100,0	3566,9	100,0

K) táblázat**Az egyes bankcsoportok hitelállománya**

	Éven túli			Éven belüli			Összesen		
	1998. dec.	1999. jún.	99/98	1998. dec.	1999. jún.	99/98	1998. dec.	1999. jún.	99/98
	milliárd forint	%		milliárd forint	%		milliárd forint	%	
Nagybankok	627,2	601,8	95,9	524,5	580,4	110,7	1151,7	1182,2	102,6
Középbankok	255,4	329,7	129,1	400,8	423,4	105,6	656,2	753,1	114,8
Kisbankok	89,1	96,2	108,0	59,8	64,7	108,2	148,9	160,9	108,1
Összesen	971,7	1027,7	105,8	985,1	1068,5	108,5	1956,8	2096,2	107,1
Szakosított hitelintézetek	44,3	38,5	86,9	7,7	4,8	62,3	52,0	43,3	83,3
Lakás-takarékpénztárak	0,0	0,0		0,0	0,0		0,0	0,0	
Bankrendszer összesen	1016,0	1066,2	104,9	992,8	1073,3	108,1	2008,8	2139,5	106,5

Bár a kisvállalkozóknak nyújtott hitelek állománya reálértékben 5,4%-kal emelkedett, a növekedés dinamikája mintegy 5 százalékponttal elmarad az elmúlt év hasonló időszakának növekedési ütemétől. (Lásd K) táblázat.)

A lakossági hitelállomány a múlt év második felében elindult tendenciának megfelelően dinamikusan, – reálértékben 4,5%-kal – növekedett. Az első félévi 26 milliárd Ft-os állománynövekedés több mint másfélszerese a tavalyi egész évi állománynövekedésnek. A folyószámlához kapcsolódó hitelek állománya 28%-kal, az áruvásárlási hiteleké pedig 18%-kal emelkedett. A magas növekedési ütem részben

a nagyon alacsony bázissal magyarázható. A legdinamikusabban – 22 milliárd Ft-tal – a személyi jellegű, valamint a gépjárművásárlásra nyújtott hitelek állománya növekedett. A lakáscélú jelzálog típusú hitelállomány ugyanakkor a lakáshitelek folyamatos törlesztése miatt reálértékben tovább csökkent.

A bankok tárcájában lévő állampapír-állomány az első félévben 81 milliárd Ft-tal csökkent. A legnagyobb volumenű – mintegy 40 milliárd Ft-os – visszaesés a konszolidációs kötvényeknél mutatkozik, amely mögött az előző évekhez hasonlóan bankrendszeren belüli, határidős ügyletek keretében történő értékesítés húzódik

⁷ Hitelfelvétel-törlesztés, tulajdonosi hitelekkel együtt.

meg. A nagybankok és a középbankok szinte mindegyike leépítette állampapírportfólióját, e három csoportnál összesen közel 114 milliárd Ft-os állománycsökkenés történt.

Az 1998 második félévére jellemző tendenciának megfelelően tovább csökkent a bankok jegybankkal szembeni követeléseinek állománya. Az állomány⁸ év végéhez képest 66 milliárd Ft-tal esett vissza, döntően a forint-kötvényállomány csökkenése miatt, miután a II. negyedévben 121 milliárd Ft névértékű MNB-kötvény lejárt, új kibocsátásra pedig nem került sor.

A bankok döntő többsége leépítette a jegybanknál lévő devizabetétei állományát is, melyet részben külföldre helyeztek ki, részben a spot piacon forintosítottak. (Lásd 2. ábra.)

A bankrendszer külföldi kihelyezéseinek állománya – a forintleértékelés hatását kiszűrve – 11,2%-kal növekedett. A 91 milliárd Ft-os növekmény háromszorosa a tavalyi év első félévi növekménynek. A kihelyezések mintegy háromnegyed része továbbra is külföldi bankok felé irányul, azonban ezek részaránya az év végéhez viszonyítva kismértékben csökkent. Jelen-tősen megváltozott ugyanakkor a kihelyezések lejárat szerkezete. Az éven túli ki-

helyezések állománya több mint 40%-kal emelkedett, ezzel részaránya a kihelyezéseken belül 18%-ról 23%-ra nőtt.

A bankrendszer eredménye

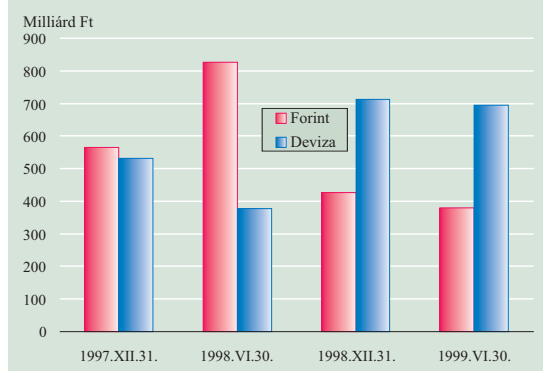
A hitelintézeti rendszer⁹ első félévi adózás előtti eredménye 37 milliárd Ft volt, 14 milliárd Ft-tal kevesebb mint 1998 azonos időszakában. A szövetkezeti hitelintézetek az első félévben 2,25 milliárd Ft adózás előtti eredményt értek el, ami az 1998. első félévi eredménynél 0,2 milliárd Ft-tal kevesebb. A félév végén a 226 szövetkezeti hitelintézetből 19 volt veszteséges, ennek összege 89 millió Ft-ot tett ki.

Tekintettel arra, hogy a Postabank és az MFB bázisidőszakra vonatkozó adatai torzítják a bankrendszer jövedelmezőségének korrekt bemutatását, e két bank adatait sem a bázis, sem a tárgyévi adatoknál nem vettük figyelembe. A két bank adatai nélkül a részvénytársasági formában működő hitelintézetek adózás előtti eredménye 30 milliárd Ft volt, 20 milliárd Ft-tal kevesebb az előző év azonos időszakában realizált eredménynél. A félévet – az 1998. első félévi 9-cel szemben – 12 kereskedelmi bank, 2 szakosított hitelintézet és 2 lakástakarékpénztár zárta veszteséggel, melynek összege 11 milliárd Ft-ot tett ki. Ez majdnem 8 milliárd Ft-tal meghaladja az előző év azonos időszakában kimutatott veszteséget. (Lásd L) táblázat.)

A jövedelmezőség visszaesésének legfőbb okaként egyrészt a kamatmarge csökkenése jelölhető meg, melyet a hitelezés dinamikája nem tudott ellensúlyozni, másrészt jelentős mértékben hozzájárult a céltartalékképzés és a működési költség-

2. ábra

A jegybanknál lévő forint-, illetve devizabetétek állománya

⁸ Az elszámolási számla figyelembevételével.

⁹ Szövetkezeti hitelintézetek nélkül.

L) táblázat			
A bankrendszer eredménykimutatása			
	1998.	1999.	Index
	I. félév	I. félév	
	milliárd forint	forint	%
Kamat- és kamatjellegű bevételek	413,7	372,0	89,9
Kamat- és kamatjellegű ráfordítások	278,1	252,0	90,6
Kamatkülönbözet	135,6	120,0	88,5
Kapott osztalék	0,7	1,7	242,9
Céltartalék-változás	6,8	-8,3	-122,1
Egyéb pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	25,6	44,4	173,4
Ebből: jutalék	27,4	27,1	98,9
Egyéb eredmény	-17,6	-14,3	81,3
Bruttó pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	151,1	143,5	95,0
Működési költségek	100,4	117,8	117,3
Pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	50,7	25,7	50,7
Egyéb, nem pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	0,2	0,7	350,0
Szokásos vállalkozási eredmény	50,9	26,4	51,9
Rendkívüli bevétel	9,6	9,1	94,8
Rendkívüli ráfordítás	10,5	5,4	51,4
Adózás előtti eredmény	50,0	30,1	60,2
Befizetett adó	9,1	6,7	73,6
Adózott eredmény	40,9	23,4	57,2

gek inflációt meghaladó mértékű növekedése is.

1998 első félévéhez viszonyítva romlott a banki portfóliók megítélése. Míg a bázisidőszakban a *céltartalék-változás* és a *portfóliótisztítás* együttesen 1,3 milliárd Ft-tal javította a bankrendszer eredményét, addig az idei év első félévében ennek eredményrontó hatása 13 milliárd Ft-ot tett ki.

A két félév közötti meglehetősen nagy eredménykülönbséghez hozzájárult az is, hogy míg 1998 első félévében a bankok a devizaforrások konvertálásával és forint-eszközökbe való kihelyezésével komoly eredményt realizáltak, addig 1999-ben ez a tevékenység lecsökkent. Ez megmutatkozik a *kamatbevételek struktúrájának megváltozásában* is. A jegybanki követelések

csökkenésével párhuzamosan az MNB-től származó kamatbevételek aránya a tavalyi év első félévi 16,7%-ról 11,5%-ra csökkent. Döntően az állampapír-állomány csökkenése következtében pedig közel ugyanilyen mértékű visszaesés következett be az értékpapírok utáni kamatbevételek alakulásában is.

A bankrendszer *kamatjövedelme* az előző év azonos időszakához viszonyítva, 11,5%-kal csökkent. Tekintettel azonban arra, hogy a bankok a határidős ügyletek bevételeit és ráfordításait egyrészt nem egyformán számolják el (a bevételeket kamatként, a ráfordításokat pedig az egyéb eredménytétel között), másrészt az eredménykimutatásban nem egységes módon mutatják ki, reálisabb képet kapunk az eredmény alakulásáról, ha a határidős ügyleteknek, valamint az árfolyamváltásnak az eredményét a kamatjövedelemmel együtt vizsgáljuk. Az így korrigált kamatjövedelem reálértékben 5,7%-os csökkenést mutat.

Bár a bankrendszer átlagos mérlegfőösszege az első félévben 10%-kal haladta meg 1998 azonos időszakának értékét, a kamat- és jutalékmarge csökkenése miatt az alaptevékenység jövedelmezősége – ugyanezen időszakhoz viszonyítva – visszaesett. *A nettó kamatmarge az 1998. I. félévi 2,6%-ról 2%-ra, a jutalékmarge pedig 0,5%-ról 0,4%-ra csökkent.*

Az éleződő verseny nemcsak a kamatok, hanem a jutalékok csökkentésére is készítette a bankokat, ami a jutalékbevételek reálértékű csökkenését eredményezte, miközben jelentősen megnövekedtek a jutalékkal kapcsolatos ráfordítások.

A bankrendszer *működési költségei* az inflációs rátát lényegesen meghaladó ütemben – 17,3%-kal – növekedtek az első félévben. A bérköltségek növekedése 17%-os volt, míg az egyéb személyi jellegű kifizetések 5%-kal csökkentek.

Az eredmény jelentős arányú csökkenése következtében *mind a tőke-, mind pe-*

dig az eszközarányos jövedelmezőség romlott 1998 azonos időszakához képest. A kereskedelmi bankok első félévi tőkearányos eredménye¹⁰ 4,9% volt, ami elmarad mind az előző év azonos időszakának szintjétől (9,1%), mind az infláció mértékétől. (Az éves szintre vetített mutató ugyanakkor – a tavalyi év második félévi rossz jövedelmezőség miatt – 1998 egészéhez viszonyítva kismértékű javulást mutat.) Az 1998. első félévi 13 bankkal szemben 10 bank tőkearányos jövedelmezősége haladta meg a fogyasztói árindexet. A bankrendszer eszközarányos jövedelmezősége a tavalyi első félévi 1%-ról 0,5%-ra csökkent.

Az elmúlt években tapasztalt tendenciákkal ellentétben a jövedelmezőség romlása már a középbankok csoportjánál is megfigyelhető. Bár az alaptervekenységből származó jövedelem csökkenése lényegesen kisebb ütemű volt mint a többi bankcsoportnál, a portfólió romlása a megnövekedett céltartalékképzésen keresztül kedvezőtlenül hatott a csoport eredményére. Ehhez hozzájárult még, hogy a működési költségek az első félévben – részben a jelentős hálózatbővítés, részben a számítástechnikai fejlesztések következtében – közel 33%-kal emelkedtek. A legtöbb veszteséges bank továbbra is a kisbankok csoportjában található.

¹⁰ Adózott eredmény/átlagos saját tőke.

A HITELINTÉZETI RENDSZER MÉRLEGEN KÍVÜLI TEVÉKENYSÉGE

Elemzési keretek – a mérlegen kívüli tevékenység terjedelme

A hitelintézeti rendszer mérlegen kívüli aktivitásának elemzéséhez korábban a függő és jövőbeni kötelezettségeket csak a szerződés szerinti értéken tudtuk figyelembe venni.

1998 júniusától a szerződés szerinti és az ügyfélkockázattal súlyozott értékek mellett az *ügyletkockázattal* súlyozott tété-

1998. évi orosz válságot követően rendkívül gyorsan zsugorodott. Az 1996–1998. I. féléve közötti időszakra jellemző dinamikus növekedéssel szemben, 1998. júniusához képest az összes mérlegen kívüli kötelezettség értéke az év végén 21,4%-kal, 1999. június végén pedig 28,5%-kal volt kisebb. A függő és jövőbeni kötelezettségek névleges értékének aránya a mérlegfőösszeghez viszonyítva ugyanezen időszak alatt 60%-ról 44,1%-ra, illetve 38,8%-ra mérséklődött.

	1998. június		1998. december		1999. június		Index	
	milliárd forint	mérlegfőösszeg százalékában	milliárd forint	mérlegfőösszeg százalékában	milliárd forint	mérlegfőösszeg százalékában	jún. = 100	dec. = 100
Szerződés szerinti érték								
Függő kötelezettségek	1597,2	26,2	1690,6	25,8	1859,3	27,5	116,4	110,0
Jövőbeni kötelezettségek	2076,9	34,1	1198,7	18,3	766,4	11,3	36,9	63,9
Összesen	3674,1	60,3	2889,3	44,1	2625,7	38,8	71,5	90,9
Ügyletkock. súlyozott érték								
Függő kötelezettségek	654,3	10,7	708,7	10,8	821,7	12,1	125,6	115,9
Jövőbeni kötelezettségek	152,6	2,5	135,4	2,1	132,7	2,0	87,0	98,0
Összesen	806,9	13,2	844,0	12,9	954,4	14,1	118,3	113,1

lekre is vonatkozik adatszolgáltatás. Elfogadva az ügyletkockázati súlyok „hitel-egyenértékesítő” szerepét (vagyis azt, hogy a különféle mérlegen kívüli tevékenységeket azok kockázataira vonatkozóan hozzák közös nevezőre), a mérlegen kívüli kötelezettségek ügyletkockázatokkal súlyozott értékének elemzése révén a korábbi időszakoknál pontosabban tudjuk elemezni a bankok mérlegen kívül vállalt kockázatainak alakulását.¹¹ (Lásd M) táblázat.)

A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenysége – szerződés szerinti értéken – az

Az ügyletkockázattal súlyozott állományi adatok azonban más képet mutatnak. Az összes mérlegen kívüli kötelezettség súlyozott értéke 1998. júniushoz és decemberhez viszonyítva is növekedett, mérlegfőösszeghez viszonyított arányuk csak kismértékű változást mutatott. A jö-

¹¹ A hitel-egyenértékesítéshez használt szorzószámok a Baseli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásai alapján kerültek meghatározásra, azonban a magyar szorzószámok – különösen a hosszú lejáratú ügyletek esetében – jóval magasabbak a nemzetközileg használt értékeknél. Ezt a magyar piac nagyobb volatilitása indokolja. Az eltéréssel a szabályozók célja az volt, hogy a hitel-egyenértékesítés során alkalmazott súlyok pontosabban tükrözzék a vállalt (magasabb) kockázatot.

vöbeni kötelezettségek ügyfélkockázattal súlyozott értékének elemzése felhívja a figyelmet arra, hogy a szerződés szerinti állományok nagyarányú csökkenése ellenére a vállalt kockázatok – a strukturális átrendeződés hatására – szinte alig csökkentek.

A bankok mérlegen kívüli tevékenységének alakulása

A mérlegen kívüli tevékenységek közül a függő kötelezettségek alapvetően a bankok hitelezési tevékenységéhez kapcsolódó szolgáltatásokkal vannak szoros összefüggésben: garanciák vállalása, hitelkeretek nyitása stb. A függő kötelezettségek névleges értékű állománya 1999 első félévében csaknem 10%-kal növekedett. Az ügyletkockázattal súlyozott értékek a függő kötelezettségek állományának nagyobb ütemű növekedését mutatják, amelyet a nagyobb kockázatú ügyletek bővülése idézett elő. Mérlegfőösszeghez viszonyított arányuk 10–12% között ingadozott.

A függő kötelezettségek között a legnagyobb részarányt – az összes kötelezettségnek csaknem 1/3-át – a felmondható hitelkeret-szerződések teszik ki. A másik jelentős ügylettípust a le nem hívott hitelkeretek jelentik, 22%-os részesedéssel. Az egyéb teljes kockázatú függő kötelezettségek részaránya 16,6%, amelyek nominális bővülése is számottevő, 52,6%-os, az év elejéhez viszonyítva. Ebben az ügyletcsoportban többféle kötelezettséget mutatnak ki a bankok, a peresített ügyleteket, az egy évnél hosszabb időre szóló hitelkereteket és más speciális ügyleteket is ide sorolnak. Az előbbieket mellett 10–11%-os részarányt képviselnek a vállalt garanciák és kezességek, valamint a nem hitelhelyettesítő garanciák.

A jövőbeni kötelezettségek szerződés szerinti értéke jelentősen csökkent, ezt

alapvetően az orosz pénzügyi válság által előidézett sokk okozta. A határidős kötelezettségek 1998. június végi névleges állományának értéke 2077 milliárd Ft volt, amely december végére 1199 milliárd Ft-ra és 1999. június végére 814 milliárd Ft-ra csökkent. Az állomány decemberhez viszonyított további csökkenése azért is figyelemre méltó, mert december végén a piaci pozíciók zárása miatt az állományok amúgy is alacsonyabbak, mint az év más időszakában. A nagymértékű állománycsökkenés egyik oka, hogy az orosz válság után eltűntek a piacról a spekulánsok és a bankok jelenleg csak egymással tudnak üzletet kötni.

A határidős kötelezettségek szerződés szerinti értékének mérlegfőösszeghez viszonyított aránya az év végi 18,3%-hoz képest tovább csökkent, márciusban 14,5%, míg június végén már csak 11,5% volt. A jövőbeni kötelezettségek ügyletkockázati súlyozással számított értéke lényegesen kisebb csökkenést mutat, decemberhez képest mindössze 2%-kal alacsonyabb az állomány.

Az ügyletkockázattal súlyozott jövőbeni kötelezettségek állományának mérlegfőösszeghez viszonyított aránya 2–2,5% között ingadozott, ami azt mutatja, hogy bár névleges értéken a bankok jövőbeni kötelezettségvállalása decemberhez képest harmadával csökkent, ugyanakkor a mérlegen kívüli kockázatok ennél csak lényegesen kisebb mértékben mérséklődtek.

A határidős ügyletek között a devizaszerződések és a kamatlábszerződések a meghatározók. Arányuk azonban a kamatlábszerződések részarányának növekedése hatására számottevően módosult. (1998 júniusában 79,7% és 11,5%, decemberben 81,3% és 15,8%, míg 1999. június végén 76,6% és 20,2%).

Az ügyletek lejárat szerinti struktúrája jelentős változást mutat, mert míg 1998 júniusában és decemberében a kötelezettségek több

mint 50%-ának lejáratát volt 3 hónapnál rövidebb és 30% felett volt a 3 hónap és egy év közöttiek részesedése, addig 1999. június végén már a 3 hónapnál rövidebbek

aránya nem érte el a 40%-ot, miközben a két éven túl lejárók részesedése 16%-ra bővült. Ezek mintegy 80%-a kamatlábszerződés.

A BANKI KOCKÁZATOK ALAKULÁSA

Hitelkockázat – a portfólió minőségének alakulása

A bankrendszer összes minősítendő kihelyezéseinek és vállalt kötelezettségeinek állománya minimális mértékben, mindössze 43 milliárd forinttal (0,6%-kal) nőtt 1999 első hat hónapjában és a félév végén 6943,8 milliárd Ft-ot tett ki. A nominális stagnálás két ellentétes folyamat eredménye. A mérlegtételek közel 4%-kal növekedtek, ugyanakkor a névleges értéken számításba vett mérlegen kívüli állomány ezt kissé meghaladó ütemben csökkent. Ezzel folytatódott az elmúlt év második felében megindult tendencia, nevezetesen a portfólión belül a mérlegtételek aránya tovább nőtt, és június végén már 62%-ot ért el. (1998 : 58%, 1997 : 54%). A mérlegen kívüli tételek részarány-csökkenése mindenekelőtt a határidős devizaügyletek visszaesésének következménye, ugyanis a deviza-forint konverzió gyakorlatilag leállt az elmúlt 12 hónap során, és ezzel együtt a mérleg szerinti deviza nyitott pozíciók fedezésére szolgáló határidős devizaügyletek is visszaszorultak.

A bankrendszer egészét vizsgálva a portfólió minőségi összetételében kismértékű javulás

következett be az első félévben, és a minősített kategóriákon belül is számottevő szerkezeti elmozdulások figyelhetők meg a vizsgált időszakban.

Míg a problémamentes állomány decemberhez viszonyítva 63 milliárd Ft-tal nőtt, addig a minősített követelések összege közel 20 milliárd Ft-tal csökkent, így a minősített állomány részaránya a portfólión belül – az előző évi jelentős romlás után – ismét 10% alá került. (Lásd N) táblázat.)

A minősített állomány csökkenése a jelentős céltartalékképzést igénylő kétes követelések visszaesésének következménye, túlkompenzálva a többi kategóriában bekövetkezett emelkedést is. Meg kell jegyeznünk azonban azt is, hogy a kétes minősítésű állomány zsugorodása egyetlen nagy ügyletnek köszönhető. Az így korrigált portfólióösszetétel már nem mutat javulást az elmúlt év végéhez képest, sőt további enyhe romlást jelez. Különösen figyelemre méltó, hogy a kisbanki csoportban minden minősített kategóriában számottevő növekedés tapasztalható. Bár a középbankoknál is nőtt a minősített állomány, a problémamentes kihelyezések ezt meghaladó mértékben bővültek, így továbbra is ez a banki

N) táblázat					
A portfólió minősége					
	1998. dec. 31., milliárd forint	Megoszlás, %	1999. jún. 30., milliárd forint	Megoszlás, %	Index, %
Problémamentes	6190,4	89,5	6253,7	90,1	101,2
Külön figyelendő	385,1	5,6	394,1	5,7	102,3
Átlag alatti	97,1	1,4	106,9	1,5	110,1
Kétes	122,8	1,8	77,4	1,1	63,0
Rossz	105,1	1,7	111,7	1,6	106,2
Összes minősített	710,1	10,5	690,1	9,9	97,2
Összes kihelyezés	6900,6	100,0	6943,8	100,0	100,6
Összes céltartalék	174,7		162,3		92,9
Céltart./összes kihelyezés, %	2,53		2,34		
Céltart./min. kihelyezés, %	24,60		23,52		

kör rendelkezik a legjobb minőségű portfólióval.

A legnagyobb céltartalék-képzési igényvel járó rossz kategórián belül kissé csökkent a céltartalékkal való átlagos fedezettség, míg a többi kategóriában alig történt változás a múlt év végi értékhez képest. *Az egyes minősítési kategóriákban az átlagos céltartalék-képzési szint alig tér el a jogszabályban előírt sávhatárok középértékétől.* Összességében 1999 júniusában a minősített kihelyezések céltartalékkal való átlagos fedezettsége 23,5% lett a 1998. év végi 24,6% után.

Kamatkockázat

Az 1999-es év I. félévében a kamatozó eszközök 47%-a volt fix kamatozású, míg a források esetében ez az arány 53%. 1998 júliusáig a bankok igen komoly kamatarbitrázs tevékenységéből kifolyólag a deviza nyitott pozíció kinyílt, míg az orosz válság után ez a nyitott pozíció fokozatosan szűkült: ez a folyamat az 1999 első félévét is jellemezte, melynek eredményeképp a kamatozó devizatételeken számított nyitott pozíció szinte teljesen bezáródott a félév végére. Mivel a deviza-forint konverzió nem volt jellemző a félévre, ezért elmondható, hogy lényegében forintforrásokból finanszírozták forinteszközeiket a bankok. Az elmúlt évek-

hez hasonlóan a hosszabb lejáratú kamatozó eszközök egy jelentős részét rövid forrásokból finanszírozzák, bár ennek mértéke egy kicsit csökkent (53 milliárd Ft-tal) az elmúlt évhez képest: az egy hónapos átárazódási sávban megindult a forint-forrástöbblet felszívódása, ami elsősorban a hitelezési aktivitás növekedésének köszönhető. *(Lásd O) táblázat.)*

Az összesített táblázatok alapján megállapítható, hogy a bankrendszer kamatkockázati kitétsége növekedett az elmúlt félév végén. Az átárazási tábla egy hónapos sávjában az összesített (forint+deviza) kitétség lényegében nem változott (a mérlegfőösszeg arányában 1%-kal csökkent a teljes kitétség). A kamatkockázat megítélése szempontjából az igazán releváns kumulált átárazódási sáv azonban a negyedév. Itt egy jelentősebb forintforrástöbblet-növekményt figyelhetünk meg, aminek következtében a mérlegfőösszeg arányos negatív gap is növekedett (-9,98%-ról -11,77%-ra). Ez valószínűleg részben a bizonytalan tőzsdei várakozásokkal van összefüggésben (betétek növekedtek), illetve azzal, hogy a bankok lecsökkentették a jegybankkal szembeni követelésállományukat a megszűnő deviza-forint konverzió, illetve a lejáró kötvények miatt. Lényegében ez a nagyobb tétel az oka annak, hogy félév végén minden lejáratra a kumulált gap forrástöbbletet mu-

O) táblázat
A bankrendszer kumulált gap-jei (millió Ft)

	Kumulált gap 1998. december			Kumulált gap 1999. június			Kumulált gap/Mfőő, %	
	forint	deviza	összesen	forint	deviza	összesen	december	június
0-30 nap	-980	-194	-1174	-861	-285	-1146	-17,91	-16,91
31-90 nap	-478	-177	-654	-556	-242	-797	-9,98	-11,77
91 nap-1 év	4	-158	-155	-245	-172	-417	-2,36	-6,15
1-2 év	117	-93	24	-75	-100	-176	0,37	-2,59
2 év fölött	178	-57	121	8	-10	-2	1,85	-0,03

tat. A negyedéven túli kumulált átárazódási sávoknak az információtartalma azonban jóval csekélyebb.

Látható, hogy az átárazódási kockázat jövedelmi hatásai továbbra is rövid távon jelentkezhetnek. Ez a kockázat a bankrendszer egészében a félév folyamán minimálisan nőtt az összesített táblák alapján. Az összesített tábla azonban a bankrendszer kamatkockázatát alábecsüli, hiszen az egyes bankok pozitív és a negatív gap-jei sokszor kiegyenlítik egymást. Ha külön-külön vizsgáljuk a bankokat, akkor a rendszer kamatkockázati kitettségének növekedését figyelhetjük meg a múlt év végéhez képest, ugyanis a bankok gap-jének mind az átlaga, mind a szórása nőtt.

Árfolyam-kockázati kitettség

A magyar bankrendszer árfolyamkockázata alapvetően két összetevőre bontható. Az egyik elem a forint intervenció sávon belüli mozgásából ered. Eredményre gyakorolt hatását tekintve – mivel a forint az intervenció sá-

von belül 1998. szeptemberig jellemzően a sáv alsó, erősebb oldalán volt, és jelenleg is ott tartózkodik –, maximális kockázata a nyitott pozíció 4,5%-a (az intervenció sáv $\pm 2,25\%$ -os tartománya), illetve az esetleges rendkívüli forintleértékelés. A másik árfolyam-kockázati összetevő a keresztárfolyamok volatilitásából fakad.

1999 első negyedévében a mérlegen belüli és a teljes nyitott pozíció is alacsony volt, újabb – esetleg a tavalyival ellentétes irányú – nagyobb nyitott pozíciók nem alakultak ki. 1999 második negyedévében a bankrendszer mérlegen belüli nyitott pozíciója előjelet váltott, a devizaeszközök állománya meghaladja a devizaforrások nagyságrendjét. (Lásd 3. ábra.)

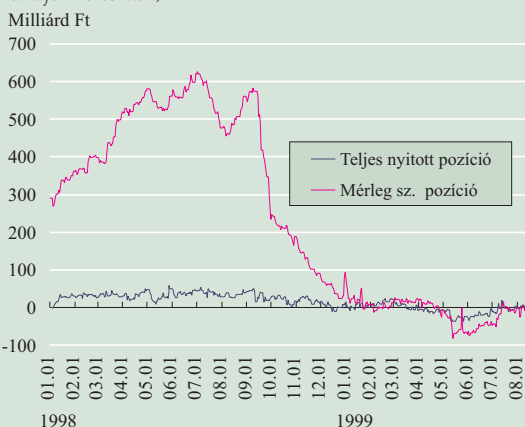
A bankokat vizsgálva azt látjuk, hogy ma már nem egyértelműen egyirányú a piac ítélete a forint jövőbeni sávon belüli elhelyezkedésével kapcsolatban. Többen mind mérlegen belül, mind a határidős ügyletekkel együtt számított teljes pozíció vonatkozásában is deviza hosszú pozíciót tartanak, abban bízva, hogy a forint a sávon belül gyengülni fog. Ennek a pozíciótartásnak az alternatív költsége a forinthozam, ami meghaladja a devizában realizálható hozamokat. A deviza-deviza keresztárfolyam-kockázat 1999. január 1-től rendszer szinten mérséklődött, mivel az eurózóna devizáinak egymással szembeni keresztárfolyam kockázata a fix átváltási arányok bevezetésének következtében megszűnt. 1999 első félévében a keresztárfolyam-kockázat is alacsonyabb volt, mint 1998-ban, mivel a teljes nyitott pozíció és a deviza-deviza állományok is lecsökkentek.

Országkockázat

1 999. félév végén a külföldi kihelyezések aránya a mérlegfőösszeg százalékában 13,2% volt. Tavalyhoz képest ez 1,4% százalékpontos növekedést mutat. A külföldi kihelyezések ál-

3. ábra

A bankrendszer teljes (határidős ügyletekkel együtt számított*) és mérleg szerinti deviza pozíciója 1998–99-ben (devizaforrás-eszköz)

* Beleértve a konverziós (spot ügyletek /swapok promt oldalával együtt) az üzletkötés napjától az értéknapi terjedő időszakban) állományokat is.

lományának növekedési üteme az elmúlt évekhez képest tovább mérséklődött (1997: +93%, 1998: +55%, 1999 I.: +13%). Az első féléves folyamatok során az országkockázati kitettség csökkent, hiszen az 1. kategóriába sorolt (kockázatmentes) kihelyezések részaránya nőtt. Így az országkockázatot nem hordozó kihelyezések 1999 első félévében az összes külföldi kihelyezésnek 85%-át tették ki. A kihelyezések túlnyomó többsége továbbra is bankközi betét és hitel volt. *(Lásd P) táblázat.)*

Az országkoncentráció továbbra is igen jelentősnek mondható, bár valamelyest csökkent a félév folyamán: a külföldi kihelyezések 92%-a 17 országba, fele pedig 4 országba irányul. Ez azonban csak elméletileg jelent komoly kockázatot, hiszen

P) táblázat
A bankrendszer külföldi kihelyezései országkockázati kategóriánként

Milliárd forint	1998	Részarány	1999. I.	Részarány	99. I./98
1. kategória	632,1	81,5	744,9	85,1	117,8
2. kategória	33,9	4,4	31,7	3,6	93,4
3. kategória	22,0	2,8	9,5	1,1	43,4
4. kategória	87,8	11,3	89,3	10,2	101,8
Összesen	775,8	100,0	875,5	100,0	112,9

ezeknek a kihelyezéseknek a célországai Oroszország és Horvátország kivételével mind a kockázatmentesnek tekinthető első kategóriába tartoznak. A bankrendszer szintjén egyedül Oroszország jelent komolyabb kockázatot, 80 milliárd Ft erejéig. Ugyanakkor a bankok többsége tovább csökkentette oroszországi kinnlevőségeit a félév folyamán.

A magyar bankrendszer 1999. első félévi tevékenységéről összességében elmondható, hogy a szektor fejlődését nem vetette vissza jelentős mértékben a múlt évi oroszországi pénzügyi válság. Bár a mérlegfőösszeg növekedése lelassult, a hitelállomány bővülése továbbra is dinamikus. A bankrendszer tőkehelyzete az enyhe romlás ellenére továbbra is stabilnak mondható, amit a 15% feletti átlagos tőke megfelelési mutató is jelez. A bankok óvatos hitelminősítési és céltartalék-képzési gyakorlata tükröződik a portfólió összetételében is, és az általános makrogazdasági környezet javulásával párhuzamosan középtávon a portfólió javulása várható. Mindez a bankok jövedelmezőségét is pozitívan befolyásolja, és bár ezen a

téren az első félévi adatok elmaradnak a tavalyi első félévtől, a következő hat hónap minden bizonnyal jobb lesz a tavalyi, pénzügyi sokkok által sújtott második félévnél. A bankrendszer tevékenységében rejlő kockázatokkal illetően megállapítható, hogy a kamatkockázat kismértékű növekedése mellett az árfolyam- és az országkockázat számottevően csökkent. A kockázatokkal kapcsolatban meg kell még említeni, hogy a Magyar Nemzeti Bank folyamatosan figyelemmel kíséri, és szakmailag is segíti a bankok felkészülését az évezredváltással együtt járó problémák megoldására. A felkészülésről szerzett pozitív tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyar bankrendszer nem hordoz magában az ezredváltással összefüggő működési kockázatot.

